

Z projevu prvního tajemníka ÚV KSČ Alexandra Dubčeka

Vážené soudružky a soudruzi,

pozdravuji jménem ústředního výboru KSČ i jménem svým toto slavnostní a vskutku historické shromáždění.

Půlstoletí existence československého státu je příležitostí zamyslet se nad jeho funkcí zde, v srdci Evropy, a především nad tím, co znamenal pro život našich národů, pro Čechy i Slováky, i pro národností.

Jsmo rádi, že toto jubileum můžeme oslavit činem, a to činem tak významným, jakým je nové federativní státoprávní uspořádání vztahů českého a slovenského národa.

Tento stát a vztahy našich národů prošly v uplynulém půlstoletí tvrdými a těžkými zkouškami.

Prokázalo se v nich, že jsou trvalé a pevné, že oba národy považují společnou československou státnost za nejlepší formu své národní existence.

Nevyčerpaly se historické možnosti svrchovaného a společného státu Čechů a Slováků.

Jeho vnitřní přeměna v stát, založený na socialistickém základě, dává mu nové perspektivy, které jsme povinni naplnit.

Při této příležitosti si připomínáme, že hluboké revoluční a demokratické procesy v Evropě (tedy i u nás) ovlivnila Velká říjnová socialistická revoluce, která jako podstatný faktor spoluvytvářela prostor pro boj našich národů o státní samostatnost a suverenitu.

Už sám vznik československého státu znamenal mnoho pro naše národy.

Byl to vskutku historický pokrok, který kulturně a politicky povznesl český, ale také slovenský národ. Vytvořil se prostor, aby i náš lid aktivněji přispíval k pokroku v Evropě.

S lety existence československého státu rostlo přesvědčení, že v jeho rámci při spolupráci s pokrokovými silami ve světě bude možno uskutečnit hluboké sociální přeměny a přistoupit k budování socialismu.

Po hluboké krizi československé státnosti v roce Mnichova, kdy se vnější nátlak spolu s hlubokou krizí buržoazního společenského řádu tragicky promítl i do vztahů mezi Čechy a Slováky, v době druhé světové války založili komunisté doma i za hranicemi svoji politickou koncepci na poznání, že je možné, ba nevyhnutelné, obnovit československou státnost, avšak na nových, sociálně a národnostně spravedlivých základech.

Tato historická zkušenost tvořila osnovu protifašistického odboje.

Ve Slovenském národním povstání i Pražském povstání a v národním

i demokratické revoluci potvrdily naše národy svou vůli žít ve společném státě.

Československý stát se hluboce obrodil. Dělnická třída se stala hlavní a vedoucí silou lidu a komunisté programátory a hlavními garanty uskutečňování socialismu v republice, ale i garanty nového smyslu československé státnosti.

Naše národy pochopily, že program sociální a hospodářské obrody státu, program socialismu jim dává nový prostor pro národní i státní existenci. V tom je základ důvěrného a úzkého sepětí lidu se socialismem. Stojíme pevně na socialistické základně a svou budoucnost vidíme v perspektivě tvořivého rozvoje socialismu.

Naše národy přitom nikdy nechápaly zápas o svoji budoucnost izolovaně od zápasu, který probíhá mezi silami pokroku a reakce ve světě. Náš lid na zkušenostech mnohých generací poznal, že musí stát pevně v řadách těch, kteří bojují o spravedlivý zítěk. Jsme součástí socialistického společenství národů a podporujeme ty, kteří bojují proti imperialismu a útlu.

Vzájemný vztah Čechů a Slováků určuje pevnost našeho státu. Když je dobrý, jsou základy našeho společného státu pevné. Každé narušení vztahu mezi našimi národy zasahuje do samé podstaty státu. Bohatě čerpáme poučení z historie vzájemných vztahů i z odkazu Leninova díla, z jeho koncepce národnostní politiky. Opíráme se o jeho návrhy, jak řešit spoležití národů v socialistickém státě.

Vycházíme z toho, že v socialistickém státě mají mít národy příležitost pro úplně rovnoprávný, svobodný rozvoj.

Právě proto jsme uzákonili federativní státní uspořádání. Je to po zkušenostech vskutku odpovídající vyjádření už dávno proklamované zásady rovnosti českého a slovenského národa a je to neoddelitelnou součástí obsahu polednové politiky KSČ. Doprňuje se tak uplatnění sebeurčovacího práva, rozhodnutí českého a slovenského národa žít ve společném státě jako rovný s rovným.

V padesátileté historii Československa byli komunisté jedinou z významných politických sil, která ve svém programu vycházela z existence dvou národů a bojovala proti čechoslovakismu, vytyčila zásadu rovnoprávnosti Čechů a Slováků. Bohužel, od těchto zásad byla ještě trnitá cesta k tomu, aby se princip rovnosti promítl do odpovídajícího státoprávního uspořádání.

Připomeňme jen, kolik úsilí stálo uzнат, že Bratislava je hlavním městem Slovenska. Klíč k otevření prostoru i pro řešení národních problémů byl v celostátní politice.

A tak, i když se od roku 1963 mnoho udělalo pro správné ocenění Slovenského národního povstání a jeho osobností, začlenění slovenských národních revolučních tradic do současného ideového bohatství

a pro rozvíjení národního života, teprve až politika strany po lednu 1968 otevřela i v této oblasti nový prostor. Napravily a napravují se deformace, nedůslednosti v národnostní politice, evidentní rozpory mezi slovy a činy, časté a příznačné pro předlednovou politiku.

V neděli schválilo Národní shromáždění zákon o Československé federaci. Už dnes víme — a historie jistě zhodnotí — jak významný je to krok. Naplňujeme jím — a také se zavazujeme důsledně uskutečňovat — socialistické, humanitní a demokratické ideály, s nimiž KSČ vstupovala do života jako revoluční, přetvářející, dějnotvorná síla, ideály o rovnoprávnosti národů, které si už dávno předsevzala ve svých programech uskutečňovat a pro které hlavně v tomto roce dělala všechno, aby se mohly stát skutkem.

Udělalí jsme tento významný krok s vědomím, že tak činíme v duchu Lenina i v duchu našich nejlepších zkušeností. V zápase o socialistickou skutečnost v Československu jsme nabyli přesvědčení, že komunisté — chtějí-li být revoluční přetvářející silou — musí se stát i dědici nejlepších tradic a nositeli skutečných hodnot obou našich národů, našeho československého lidu.

Uskutečnění federace je vlastní záležitostí obou našich národů — Čechů i Slováků. Dosavadní model nevytvářel dostatečný prostor pro rozvoj národní iniciativy ani slovenského, ani českého národa, protože byl svým způsobem poplatný ideji čechoslovakismu, který nedával dost prostoru ani pro český národ, pro jeho plné národní vyjádření.

Společný stát je pro rozvoj Čechů a Slováků optimálním státním řešením. Společný zájem na spolužití v jednom státě plyne z historické zkušenosti Čechů a Slováků i z jejich dnešních potřeb. Pro spolužití mluví i tisíciletá tužba po společném životě, i zkušenost státního odloučení v době války, jež znamenalo léta těžkých utrpení a vážné národní ohrožení. Mluví pro to i politické, kulturní a hospodářské potřeby dneška i zítřka.

Chtěl bych znovu vyjádřit své nejhlubší přesvědčení, jež oba národy, každý jejich příslušník — tedy i já — hluboce cítí: jen spolu, ruku v ruce, mohou si český a slovenský národ zabezpečit svůj budoucí rozvoj.

Hledejme proto všechno, co nás spojuje v hospodářství, kultuře i politice. Říkám to proto, že po slavnostních dnech proklamované jednoty přijdou i všední dny a všední starosti. Neměli bychom zapomínat, že smyslem toho, co děláme, je upevnění spolužití našich národů, posílení jednoty československé ekonomiky, urychlení jejího rozvoje na základě integrovaného rozvoje národních ekonomik. Opačné tendence by poškodily zdravý rozvoj národního hospodářství. Jen spojenými silami je možno dále urychlit i hospodářský rozvoj Slovenska.

Byli jsme a jsme v těchto a v minulých dnech svědky až dojemných

dokladů jednoty obou národů, pochopení pro problémy toho druhého. Myslím, že pro to vykonala polednová politika velký, pozitivní kus práce. Prokázalo se, jak velká je míra vzájemného pochopení.

Dovolte mi, abych při této slavnostní příležitosti připomněl na pohled všední skutečnost. Komunistická strana Československa je stranou, kterou pokládá za svou český i slovenský lid. Je nejvýraznějším tvůrcem nové kvality vzájemných vztahů našich národů. Svou strukturou i budoucí prací bude muset dokázat, že je tou klíčovou politickou silou, která je schopna zaručit, že se budou uplatňovat tendence ke spolupráci obou národních částí Československa na kvalitativně novém stupni. Jakékoliv narušování jednoty strany, její celostátnosti, by bylo vážnou politickou chybou. Komunistická strana Československa nejlépe vyjadřuje a může nejlépe spoluvytvářet integrovanou jednotu Čechů a Slováků, reprezentovat její internacionální obsah, sjednocovat národní a celospolečenské zájmy lidu, reprezentovat československost v tom nejlepším slova smyslu. Současně je schopna spojovat zájmy a zápasy československého lidu se světovým zápasem sil pokroku a míru proti silám agrese a války.

Chtěl bych při této příležitosti znovu zopakovat, že my, českoslovenští komunisté, budeme nadále čerpat ze všeobecných zkušeností mezinárodního komunistického hnutí, respektovat všeobecné zákonnosti socialistické výstavby. Budeme však též vycházet z našich tradic a specifické výstavby. Budeme však též vycházet z našich tradic a specifických zvláštností.

Kdybychom chtěli shrnout předsevzetí této slavnostní chvíle, mohli bychom říci: jsme přesvědčeni, že spolužitím, spoluprací obou národů při důsledném dodržování rovnosti se síly každého z našich národů znásobí. My, českoslovenští komunisté, máme velkou možnost i povinnost být tím činitelem, který přispěje k rozvoji obou našich národů, k upevnění společného státu Čechů a Slováků, čímž plníme i svůj internacionální úkol ve vztahu k mezinárodnímu komunistickému hnutí.

Federativním uspořádáním státu se Slovensko stává republikou v jednotném československém socialistickém státě. Zdravím vás, své rodné, vás Slováky, při příležitosti historického, pro život slovenského národa dějinného státního aktu, kterým se Slovensko stalo republikou. Blahopřeji k tomu našemu národu.

Jsem hrdý na naše předky i své současníky, na jejich zápas za národní a sociální svobodu. Jsem jako komunista hrdý na svůj slovenský národ. Jsem hrdý na to, že jsem i v Čechách doma. Jsem hrdý na svou československou socialistickou vlast.

Složité, porážkami i vítězstvími poznačená je cesta českého i slovenského národa k jejich národní svobodě, i k jejich společné státnosti.

Vstupujeme do dalšího padesátiletí. Přejeme si jistě všichni, aby toto další půlstoletí, v němž se na socialistických principech bude rozvíjet společenství našeho lidu, aby toto období přineslo nové, výrazné úspěchy našim národům, budoucím generacím naší vlasti — Československé socialistické republice.

Z projevu předsedy NS J. Smrkovského v bratislavském rozhlasu

Vyřešení dlouholeté snahy o nastolení plné rovnoprávnosti mezi slovenským a českým národem má nejužší souvislost s našim celkovým úsilím o obrodu socialismu, které se rozvinulo v plné míře po lednovém zasedání ÚV KSČ. Bez významného podílu Slovenska a slovenských členů ÚV KSČ by se lednový zápas o demokratizaci moci, kterým celý obrodný proces začal, těžko byl úspěšně završil.

Zdaleka však přitom nejde jen o otázky letošního roku. Jde o dovršení celého dlouhého historického procesu, v němž se řešila úprava vztahů mezi dvěma národy, které tvořily základ Československé republiky v době jejího vzniku i v průběhu celého jejího padesátiletého trvání. Slovinci se pro ČSR rozhodli dobrovolně památným martinským prohlášením z 30. října 1918. Předmnichovská republika přes určitý, ne právě malý pokrok na poli národního i kulturního rozvoje slovenskou svébytnost nedokázala naplnit, naopak teorie čechoslovakismu se postupně stala záštitou pro pražský centralismus a podvazování slovenského rozvoje. Tím méně mohla potřeby Slovenska naplnit řešení, do nichž byli Slovinci po Mnichovu a za druhé světové války zavléčeni svou vlastní buržoazií, vedenou Hlinkovou ludoovou stranou. Důkazem nad důkazy o tom, jaký byl postoj slovenského národa za války a hitlerovské nadvlády, se stalo slavné Slovenské národní povstání, v němž poprvé na osvobozeném území společně vlasti byla nová ČSR nejen deklarována, ale prakticky uvedena v život. Košický vládní program přinesl velmi cenný a pozoruhodný náběh k zásadnímu a velkorysému řešení československého vztahu na principu rovnoprávnosti. Bohužel nebylo však toto řešení dovršeno. Zejména došlo k tomu, že v padesátých letech byla prakticky celá vedoucí generace slovenské politiky, která vzešla z povstání, obviněna z nacionalismu a z vedení slovenského národa krutým způsobem odstraněna. Slovenské národní i socialistické povědomí bylo tím vážně podříváno a postavení Slováků jako národa oslabováno. Zvláště na počátku šedesátých let byla zavedena škodlivá pražská kuratela nad Slovenskem, která oslabovala i ty pozitivní výsledky v ekonomickém rozvoji Slovenska, jichž bylo s určitou českou pomocí skutečně dosaženo.

Je proto zcela přirozené, že Slovensko vystoupilo ze zásadních historických příčin jako aktivní a průbojný činitel v úsilí o obrodu socialismu v naší zemi, protože snahy o nápravu antihumánních a antidemokratických deformací se tu prolínaly s akutní potřebou národní.

U příležitosti 20. výročí Slovenského národního povstání vzniklo silné slovenské hnutí za nápravu, které prosadilo rehabilitaci vedoucích povstání, obviňovaných ještě v r. 1964 (!) z tzv. nacionalismu.

Vcelku však nadějná slovenská iniciativa nebyla v českých krajích patřičně chápána a podpořena. A. Novotnému se ještě podařilo ji paralyzovat. Myšlenka federalizace mohla být ještě zavržena a zakázána.

Velké ideje však zakázat není možno, slovenský problém se tím nevyřešil, ale zvětšoval. V českých krajích se však jeho hloubka — až na výjimky — ještě plně nechápala a slovenskému, nebo přesněji řečeno, národnostnímu problému nebyla věnována taková pozornost, jakou si zaslouhoval.

Přesto — anebo spíš právě proto — se v politické krizi od října 1967 do ledna 1968 stala slovenská otázka jedním z nejprůbojnějších faktorů, působících na změnu neutěšeného stavu socialismu v Československu. Současně však vzniklo nebezpečí, že se kapitánům starého režimu podaří využít rozdílných rysů a zájmů demokratizačních snah v českých krajích a na Slovensku, oddělit oba národní proudy, anebo dokonce je postavit proti sobě. Toto nebezpečí trvalo dokonce ještě určitý, ne právě krátký čas po lednu.

Jestliže tedy dnes, prakticky rok po obnoveném nastolení slovenské otázky a deset měsíců po lednu, po tak bouřlivém, komplikovaném a v historii málo obvyklém vývoji, jakým se vyznačoval tento rok, jsme přijali zákon o federalizaci republiky — dovršuje se tím vlastně to, co napsalo na svůj štít Slovenské národní povstání.

Svědčí to též o vytrvalé snaze vedení strany a státu uskutečnit v praxi principy, které byly deklarovány, a svědčí to dále o obrovském skoku, který jsme v obou národech udělali a na němž měl nikoli nepodstatnou zásluhu i fakt, že v čele letošního politického vývoje stál a stojí Slovák, přijatý doslova za vlastního i českým národem — soudruh Alexander Dubček. To, že právě dnes uzákonujeme federalizaci a že to oba naše národy příznivě přijímají, svědčí o jejich skutečně bratrském vztahu, který se od ledna postupně upevňoval a který se nejzřetelněji projevil za srpnové krize. Převratný vývoj, který jsme od ledna zažili, a uplatnění důsledně demokratických principů tedy nejen nerozrušilo národnostní soudržnost republiky, ale přineslo naopak důkaz, že obrozující se socialismus je schopen vybudovat takové vztahy mezi národy a v širším smyslu i všemi národnostmi naší země, jaké nebyly — s výjimkou povstání — v celé předešlé československé historii.

Je pochopitelné — a nikdo snad nám to nebude mít za zlé, že se všechno nemohlo vyřešit tak zcela důkladně a důsledně demokraticky, jak jsme původně zamýšleli. Zejména česká politická reprezentace pracovala v obtížných podmínkách a v časové tísní. Věříme, že její těžkosti nalezly a ještě najdou na Slovensku pochopení. Přesto však jednání o federalizaci demokratické bylo a vůbec se nevyznačovalo formalismem a dekretováním, tak příznačným pro předlednové

období. Došlo k střetání názorů v celé řadě otázek. Některé rozpory nám ještě zůstaly — musíme je řešit dalším rokováním a je pravděpodobné, že v budoucnosti se budou objevovat ještě další sporné otázky. To je a bude zcela přirozené.

Základní principy dobrých vztahů mezi Čechy a Slováky i dobrý poměr národnostních menšin v ČSSR, které se letos tak osvědčily, však musíme udržet, upevnit a dále rozvinout. To podle mého názoru vyžaduje i rozptýlit zbývající nejistoty, vzájemně se dobře a jasně znova poznat. Proto by se měly právě teď obnovit a oprášit všechny navázané družby, lidé by se měli osobně co nejvíce poznat a upřímně se spřátelit. Pak všechno to, co jsme v těchto dnech uzakonili v Národním shromáždění, se »uzákoní« i v myslích a srdcích. A to bude skutečně jedna ze základních záruk a jistot československé socialistické obrody, záruka a naděje, že — tak jako princip národní spravedlnosti — i ostatní deklarované hodnoty, na jejichž analýze a formulaci teď ÚV KSČ dále pracuje, dojdou společným úsilím Čechů, Slováků i národnostních menšin svého naplnění.

Vážený soudruhu presidente!

Vážení přátelé, soudružky a soudruzi,

dovolte mi, abych jménem vlády ČSSR srdečně pozdravil vaše slavnostní shromáždění a vyjádřil vřelé pozdravy českého národa a přání mnoha úspěchů bratrskému slovenskému národu.

V historii států a národů není padesát let příliš mnoho. Přesto jsou dějiny Československa za posledních padesát let tak bohaté událostmi, rozhodnými pro vývoj státu i obou jeho národů — Čechů i Slováků.

V průběhu historicky tak krátkého období se nahromadilo v dějinách jednoho státu mnoho převratných událostí.

Světové politické události, které vyústily v první a druhou světovou válku, poloha Československa, která udělala z našich zemí průsečík evropských dění, a staletá poroba obou našich národů, poznamenaná nejen cizí nadvládou, ale i národnostním, politickým a sociálním útlakem a vytrvalým bojem za svobodu, za právo spravovat si svou zemi sami, velmi dramaticky působily na vývoj našich dějin.

Proto byly první roky Československé republiky po rozpadu rakousko-uherského mocnářství tak výrazně poznamenány touhou a úsilím po spravedlnosti, svobodě, demokracii a novém, lepším životě.

Proto se oba národy Československa, Češi a Slováci, rozhodly žít spolu v jednom společném státě. Proto měla politická vlna, vzbuzená Velkou říjnovou socialistickou revolucí, tak velký odraz v životě Čechů a Slováků na začátku existence jejich prvního společného státu.

Reakce na minulou, staletou porobu a novou, šestiletou německou nadvládu v období druhé světové války vyústila u Čechů i Slováků v nové ohnivé úsilí o velmi rychlé vybudování a upevnění vlastního státu, který by vyjadřoval jak tisícileté národní tradice, tak i touhu po novém, sociálně spravedlivějším společenském řádu.

To byly základní příčiny, proč se Češi a Slováci tak upřímně a bezvýhradně přimkli k světovým progresivním silám, které si daly do štítu vybudování socialismu, a k jejich dodávající představitelce, Komunistické straně Československa. Ta pro ně představovala sjednocení všech pokrokových sil před druhou světovou válkou i za ní a současně politiku svobody, národní a sociální spravedlnosti. Vyvrcholem těchto snah byl Únor, v němž převážná většina Čechů a Slováků a všeho československého lidu šla za komunistickou stranou, pod jejímž vedením hodlala vybudovat socialismus.

Snad bylo vědomí obou našich národů a jejich city po dávném staletém i novém národnostním a politickém útlaku ve druhé světové

válce příliš vypjaté, že v nadšeném vření výstavby základů socialismu šel vývoj převratně rychle vpřed. Spolu s velkými úspěchy byl náš vývoj provázen i nedostatky. Tak vznikaly konflikty, které se obcházely a dokonce potlačovaly tak dlouho, až vyústily v nezvykle prudký společenský pohyb po lednu tohoto roku. I toto období mělo své klady i nedostatky. Začali jsme se zabývat dříve neřešenými otázkami se snahou řešit konfliktní problémy co nejrychleji. Za jeho nejvýznamnější tlak můžeme v každém případě dnes pokládat řešení jedné z nejdůležitějších otázek našeho státu, tj. národnostní otázky, která v minulosti nikdy nebyla od základu řešena k plné spokojenosti obou našich národů, Čechů a Slováků.

Proto se Komunistická strana Československa a na základě toho i vláda spolu s národní reprezentací Čechů a Slováků rozhodly provést zásadní změnu uspořádání vzájemných vztahů obou československých státotvorných národů na základě socialistické federace.

Byli jsme si vědomi dalekosáhlého významu těchto kroků, kterými jsme chtěli uskutečnit v Československu leninské principy národnostní politiky. O nutnosti tohoto kroku nás poučila zkušenost s dosavadním uspořádáním republiky, které nevytvořilo pro oba národy stejné záruky rovnoprávné účasti na řešení ani vlastních, ani společných záležitostí. K tomu ještě přistupovala nesprávná praxe, která vytvářela nedorozumění a ovzduší nedůvěry, která ochuzovala oba naše národy, obě naše národní kultury.

Příprava federativního uspořádání Československé socialistické republiky byla velmi složitým problémem proto, že jsme si byli vědomi nutnosti zabezpečit plnou rovnoprávnost obou národů i posílení jednoty společného československého státu. Státotvorné uspořádání není však jediným článkem v celé skupině problémů, před jejichž řešením nás uplynulé období postavilo. Proto bylo třeba promyslet současně s návrhy na státotvorné uspořádání republiky řešení problémů národností žijících na území ČSSR i řešení dalších otázek, týkajících se zejména dalších postupů ekonomické reformy, záruk postavení občanů a ochrany jejich práv, zákonnosti a ostatních navazujících problémů.

Ústavní zákon o federativním uspořádání našeho společného státu, který v neděli 27. října 1968 jednomyslně schválilo Národní shromáždění a dnes jej slavnostně podepsal prezident republiky soudruh Ludvík Svoboda zde, na historickém Bratislavském hradě, je významným krokem v historii republiky, v historii Čechů a Slováků. Je to dílo našich generací, které přetrvává věky. Je to čin, jehož velikost pro další osudy našich socialistických národů ocení generace, které po nás převzou dílo výstavby socialistické a komunistické společnosti.

Oba národy našeho státu mohou být hrdy na to, že právě v současném neklidném období světa se dobrovolně a v úplném vzájemném

souladu dovedly rozhodnout pro novou společnou cestu zcela rovnoprávného postavení, pro které žádné z minulých období nevytvořilo podmínky. Naše současné historické rozhodnutí je výrazem pokrokových politiky Komunistické strany Československa, která i přes všechny nynější těžkosti dokázala řešit také tuto otázku v souladu se všeobecně platnými marxistickými a leninskými principy národnostní politiky i s přihlédnutím k historickým tradicím našich národů.

Udělalí jsme kus poctivé práce, o které věřím, že přinese oběma národům i jejich společnému státu prospěch na naší cestě vpřed.

Získali jsme tak nové předpoklady k posílení naší jednoty, k novému iniciativnímu řešení našich společných problémů při budování socialistické společnosti. Jsme si vědomí toho, že nás čeká mnoho složitých a těžké práce; všední dny budou prověřkou jednoty našich bratrských národů. Necht' v těchto všedních dnech — při praktickém uskutečňování nových zásad státoprávního uspořádání republiky — Češi a Slováci pracují družně, pospolitě! Krok, který jsme právě učinili, je však důkazem toho, že se dokážeme vyrovnat i s těmi nejsložitějšími problémy a že je budeme řešit v duchu socialismu a našich tradic.

Ukončení jedné etapy je vždy začátkem nové. Jdeme do ní plni důvěry, která nám dodá sílu, abychom se dokázali vypořádat stejně dobře i s dalšími problémy.

Vytváříme federativní stát dvou národů, které jsou si jazykem, dějinami, národními kulturami — a tím i myšlením — velmi blízké. Společné myšlení našich národů bylo vždy v minulosti, a je i v současném období pokrokové, jak ani jinak u malých národů nemůže být.

Bylo, je a bude socialistické, společně se hlásíme k socialismu jako jediné alternativě našeho vývoje! V tom také vidíme východisko pro spolupráci s ostatními socialistickými zeměmi a pokrokovými hnutími na celém světě. Je to také základna pro to, abychom se vzájemně v jednotném státě respektovali, abychom si navzájem vážili své práce a snah, abychom ctili své zvláštnosti a postavili svůj um a všechno své úsilí do poctivého a bratrského soutěžení.

Vláda vychází z přesvědčení, že oba naše bratrské národy, česká i slovenská dělnická třída, slovenské i české rolnictvo, česká i slovenská inteligence budou ruku v ruce společně budovat svůj socialistický stát, svou společnou budoucnost.

Vždyť všichni máme jediný domov — jednu jedinou vlast — Československou socialistickou republiku. Necht' bok po boku v těsné jednotě pochodují naše bratrské národy — Češi a Slováci — k novým výšinám socialistického rozvoje.

K věčné slávě naší drahé Československé socialistické republiky!

Dnes si připomínáme 50 let utvoření československého státu, 50 let od Martinské deklarace, kterou se slovenský národ dobrovolně přihlásil ke společnému státnímu životu s českým národem. Padesát let úspěchů v rozvoji života našich národů, ale i léta politických zápasů a neúspěchů. Československá republika vznikla v roce 1918 na troskách rakousko-uherské monarchie, jako nový státní útvar ve střední Evropě. Za těch padesát let vrostla idea československého státu do vědomí Čechů a Slováků i ostatních národností na našem území jako přirozená základna pro život a rozvoj všeho našeho obyvatelstva, a i svět takto vzal na vědomí naše místo v Evropě i náš příspěvek k vývoji evropské civilizace.

Hledáme-li základní myšlenky ve vývoji našeho státu za posledních padesát let, ale i ve vývoji našich národů za posledních 120 roků, vidíme je v zápase o národní existenci a seberealizaci českého a slovenského národa, jakož i v zápase dělnické třídy a ostatních pracujících vrstev o řešení problémů sociálních, problémů pracujícího lidu. Zvláště myšlenka národní svobody Čechů a Slováků a myšlenka sociální svobody pracujících vrstev hluboce poznamenaly v těchto posledních padesáti letech život našich národů i dějiny našeho státu. Tyto dvě základní ideje se v některých obdobích dostávaly do souladu, v jiných obdobích pro třídní diferencovanost naší společnosti zrcadlily rozpory této společnosti.

Tento rok, tak bohatý na různá jubilea, nám připomněl 120 let revolučního pohybu v Evropě a politický zápas slovenského národa, inspirovaný a vedený skupinou Ludovíta Štúra, jako první výraznější politický zápas slovenské společnosti, poznamenaný úsilím o národní emancipaci o řešení některých sociálních požadavků našeho lidu.

Od těch dob myšlenky národní a sociální spravedlnosti jsou v popředí politického vývoje a zápasů v naší společnosti. Buržoazní vedení v československém státě po roce 1918 nedovedlo dořešit ani myšlenku národní svobody Čechů a Slováků a ostatních národností u nás, a tím méně myšlenku sociální svobody miliónů našich pracujících. Rozpory kolem těchto základních otázek, rozpory třídními i nacionálními, je přeplněno celé dvacetileté období předmnichovské Československé republiky. Tím, pravda, nemíníme nijak zeslabovat nesmírný význam existence Československé republiky jak pro národní rozvoj českého národa, tak i pro doformování a dozrání slovenského národa. K tomu přispívaly i formy buržoazní demokracie, i když třídně ohraničené a diferencované.

Úlohu dořešit nacionální a sociální problémy vzalo na sebe revoluční dělnické hnutí, které od svých začátků po roce 1918 — pod vlivem

marxistického učení, pod vlivem Velké říjnové socialistické revoluce — usiluje dostat do souladu jak svobodu národů, tak i svobodu širokých vrstev pracujícího lidu, a na bázi vědeckého socialismu organizuje dělnictvo i jiné progresivní síly naší společnosti k velkému zápasu o vybudování lepší, spravedlivější socialistické společnosti. Jak se komunistická strana stávala rozhodující politickou složkou v našem společenském životě, tak i tato demokratická a humanitní náplň socialistického uspořádání vztahu národů i postavení pracujících lidí ve státě dostává konkrétnější výraz, formy a program. Před 25 lety, uprostřed druhé světové války, vedení Komunistické strany Slovenska začalo formovat program nového řešení vztahů mezi Čechy a Slováky i nového řešení postavení pracujícího lidu v našem státě, a to v souvislosti s organizováním antifašistického zápasu na Slovensku. Na bázi tohoto programu se sjednocovaly antifašistické síly. Základní rysy tohoto programu jsou vyjádřeny ve »Vánoční deklaraci« Slovenské národní rady v prosinci 1943, jejíž 25. výročí si budeme zanedlouho připomínat. Tyto myšlenky se ve Slovenském národním povstání stávaly politickým programem nejen Komunistické strany Slovenska, ale i ostatních progresivních demokratických, antifašistických sil na Slovensku, utvářely začátek revolučního pohybu u nás a formovaly i novou národní a sociální náplň ideje československého státu.

Tato doba před 25 lety zvýraznila i naši orientaci pokud jde o mezinárodní bezpečnost našich národů a našeho státu. Smlouva se Sovětským svazem z prosince 1943, jejíž 25. výročí si budeme zakrátko připomínat, odpovídala nejen objektivním zájmům československého státu, ale i myšlení a vůli nejširších vrstev českého a slovenského národa. Tak po šestiletém období rozbití Československa zápas českého a slovenského lidu o obnovení našeho společného státu byl spojen s velkým zápasem Sovětského svazu proti nacistickým silám a obnově svobody našich národů je nerozlučně spojeno s hrdinným bojem sovětského lidu.

Košický vládní program dával reálný rámec rovnoprávného řešení vztahu mezi Čechy a Slováky i utvářel podmínky pro dovršení revolučního zápasu dělnictva a pracujících vrstev. Třídně politický zápas s reakčními buržoazními silami byl u nás vybojován před dvaceti lety, v únoru 1948, kdy se umožnila u nás postupná realizace marxistickoleninských principů výstavby socialistické společnosti. Zbavili jsme se nadvlády vykořisťovatelských vrstev, pracující lid, vedený komunistickou stranou, stal se pánem ve vlastní zemi. Dalo by se předpokládat, že v takovýchto podmínkách budou důsledně uplatněny i leninské myšlenky rovnoprávného vztahu několika národů v jednom státě. Naše vlastní zkušenost nám však říká, jak složitý je společenský vývoj i po získání moci pracujícími lidem, jak složité je řešení četných rozpor-

ných problémů, jaké nároky se kladou zejména na vedení, na pozvání, analýzu, metody a formy výstavby socialistické společnosti. Při mimořádných úspěších, jichž naše společnost dosáhla při výstavbě socialismu u nás v oblasti ekonomiky, v oblasti kulturního rozvoje našich lidí, při mimořádných úspěších, na které všichni můžeme být hrdi, zaznamenali jsme i mnoho negativních jevů, které vedly ke stagnaci naší ekonomiky a zvláště k deformacím socialistické demokracie, k deformacím občanských i lidských práv, ale i k deformacím leninských zásad nacionální politiky, vztahu našich národů a národností. Byrokratickým přístupem vedení byla umrtvována iniciativa a angažovanost milionů pracujících lidí a dobrý rozběh řešení vztahů mezi Čechy a Slováky v letech 1944—1945 byl nejen zabrzděn, ale vedl postupně k odbourávání slovenských vládních orgánů, k faktické likvidaci národních rovnoprávností. V průběhu výstavby socialistické společnosti nahromadily se tak přemnohé rozpory u nás, jejichž překonání a pozitivní řešení bylo předpokladem dalšího zdravého rozvoje naší společnosti. Tyto problémy byly v naší společnosti o to závažnější, že český a slovenský národ mají ve svých moderních dějinách hluboce demokratickou tradici i značné zkušenosti demokratické samosprávy a dále, že československý stát byl a je vyspělým průmyslovým státem, s velkým počtem inteligence všech směrů i kvalifikovaných pracovníků ve všech oblastech. Tím nespokojenost se způsoby, formami a metodami uskutečňování socialistické společnosti u nás neobyčejně narůstala a byrokratické způsoby, přehmaty i zvláste jednotlivců nebo skupin zraňovaly občanské i lidské vědomí našich lidí.

Základní myšlenky socialistické společnosti hluboce zakotvily v myšlení našich lidí a o to více a naléhavěji se žádalo zbavit se důsledně deformací demokratického a humanitního obsahu socialistických ideí a socialistického zřízení. To jsou příčiny, pro které dozrávaly v naší straně a v naší společnosti tlaky a volání po nápravě chyb a nedostatků v široké škále společenských problémů, včetně nacionální otázky, a které u lednu letošního roku a v dalších měsících byly nakonec probojovány ve změnách osobních i v novém přístupu k řešení našich problémů. I při této příležitosti je třeba říci, že základní myšlenky Komunistické strany Československa, které se projevíly v polednovém vývoji, tvoří i dnes a budou tvořit součást naší stranické a státní politiky, že se jich nejen nevzdáváme, ale že je budeme rozpracovávat a uvádět v život.

Jedním z nikoli bezvýznamných případů realizace polednových programových bodů naší strany i naší společnosti je v těchto dnech Národním shromážděním přijatý a na Bratislavském hradě podepsaný ústavní zákon o federativním uspořádání vztahů mezi českým a slovenským národem, jakož i ústavní zákon o postavení národností

v našem státě. Tato problematika vztahů mezi našimi národy a národnostmi je důležitou součástí akčního programu Komunistické strany Slovenska, jakož i programového prohlášení československé vlády. Řešením této základní otázky vnitřního vývoje a dalšího rozvoje našeho československého státu uskutečňujeme současně významný bod a cíl naší polednové politiky.

Československo je státem, v němž žijí dva národy a několik národností. Proto jeho vnitřní stabilita je přímo závislá na poctivém uplatňování marxisticko-leninských myšlenek o rovnoprávném řešení národních otázek. Považovali jsme proto za svou povinnost novým, federativním způsobem upravit vztahy mezi Čechy a Slováky a současně dát základ pro lepší podmínky všestranného rozvoje národností v našem státě. Jeden i druhý zákon považujeme za velký konsolidační čin našeho socialistického státu, který upevní jeho vnitřní soudržnost, internacionální jednotu našich národů a národností a vytvoří lepší podmínky pro rozvoj ekonomické, politické i kulturní oblasti u nás.

Pro slovenský národ vzniká po staletém zápase poprvé možnost rozvíjet v podmínkách národní a sociální svobody a rovnoprávnosti svou národní státnost v rámci společného federativního státu s českým národem. Vzniká příležitost plně využít všech materiálních i duchovních zdrojů našeho národa k vlastnímu všestrannému rozmachu a ke zvýšení svého příspěvku na rozvoji a posilování našeho společného československého státu. Úkoly, které pro nás na Slovensku vznikají při realizování zákona o federaci, jsou neobyčejně náročné a závažné. Rozpracovat optimální možnosti ekonomického rozvoje Slovenska, zaměstnanosti a zvyšování životní úrovně, optimální možnosti rozvoje široké škály naší národní kultury, naší vědy, i optimální možnosti rozvoje socialistické demokracie, to jsou úkoly, které zavazují Komunistickou stranu Slovenska jako vedoucí politickou sílu, ale i všechny ostatní složky Národní fronty, jakož i národní orgány, které budeme vytvářet. Jde o to, aby staleté naděje, které slovenský lid vkládal do zápasu o své národní a sociální postavení, byly ve všech oblastech realizovány. S pocitem hluboké odpovědnosti přistupujeme k řešení těchto otázek jak vůči slovenskému lidu, k lidu ostatních národností u nás, tak i vůči bratrskému českému národu a vůči našemu společnému státu. V nových podmínkách bude se formovat po dlouhá léta přerušovaný rozvoj slovenské politiky, jakožto integrujícího činitele při rozvoji národní ekonomiky, vědy, kultury a socialistické demokracie. Chápeme slovenskou politiku jako pevnou součást československé politiky a chceme jako rovnocenný partner v tomto státě v plné míře nést odpovědnost za jednotu, cíle a pevnost našeho československého státu, za jeho dnešní i budoucí osudy. Říkáme proto otevřeně, že federativní uspořádání našeho státu nemá a nesmí znamenat oslabení jeho

vnitřní jednoty v oblasti ekonomiky, sociálního, technického, vědeckého a kulturního rozvoje a jednotného politického vývoje v našem státě, jakož i jeho mezinárodního postavení. Vycházíme ze zásady, že uvolnění tvůrčích sil uvnitř našich dvou bratrských národů, uplatnění zásady národní seberealizace nejenže není a nemusí být v rozporu s upevňováním jednoty našeho státu, ale naopak, může přispívat k jeho síle a rozkvětu. Jinak by myšlenka socialistické demokracie, na níž je založena také idea rovnoprávného vztahu národů, byla pochybná, nebo nerealizovatelná. Neděláme si iluze, že zákonem o federativním uspořádání našeho státu jsou všechny problémy vyřešeny. Budeme v praxi pozorně sledovat realizaci tohoto zákona a vycházet z toho, aby i praxe pomáhala jak všestrannému rozvoji našich národů, tak i upevňování našeho státu. Politicky integrující silou v našem státě je a zůstane Komunistická strana Československa, ke které se my, slovenští komunisté, hlásíme jako její pevná součást. Vycházíme ze zásady, že čím plnější, bohatší a svobodnější bude rozvoj jednotlivých našich národů a národností, tím vyspělejší a silnější bude i celý náš stát. Budeme přitom hledat ve všech oblastech společenské činnosti, v oblasti ekonomiky, kultury, vědy, techniky i politiky především to, co naše národy a národnosti spojuje a sjednocuje, a ne to, co nás případně rozděluje.

Obracíme se při této příležitosti, kdy slovenský národ zákonem o federativním uspořádání dosahuje svých historických a vytoužených cílů, jménem ústředního výboru Komunistické strany Slovenska a Slovenské národní fronty, zvláště na bratrský český národ, na jeho dělnickou třídu, rolnictvo, inteligenci a všechny ostatní společenské vrstvy s otevřeným konstatováním, že myšlenka společného československého státu ve vědomí slovenského lidu za padesát let existence Československé republiky tak hluboce zakořenila, že považuje společnou Československou socialistickou republiku pro dnešek i do budoucnosti za přirozenou základnu své národní existence a svého národního života. Nepřipustíme žádné pochybnosti o tom a cíle slovenského národa budeme spoluuskutečňovat v souladu s bratrským českým národem a spolubudovat svůj společný československý stát jako svůj jediný domov, svou jedinou vlast. Byli bychom velmi rádi, kdyby nikdy u nás doma ani ve světě o tomto pevném záměru slovenských komunistů a všech slovenských lidí nebylo dnes ani v budoucnosti pochyb.

Pozdravujeme při této příležitosti bratrský český národ a vyslovujeme poděkování všem, kdož v uplynulých padesáti letech pomohl a přispěl z české strany hospodářskému a kulturnímu rozvoji Slovenska, jeho doformování v moderní národ, k jeho dnešní sociální a kulturní úrovni.

My, Češi a Slováci, jsme jako malé národy na křižovatce cest ve

střední Evropě. Uvědomujeme si reálně své možnosti a svou situaci, víme, že pokojný život našich národů a bezpečnost našeho státu ve světové hře velkých sil si nemůžeme zabezpečit sami, že nemůžeme žádným způsobem ignorovat mezinárodní souvislosti našeho postavení a našeho jednání. Naše národy se po druhé světové válce z vlastní vůle rozhodly pro socialistickou cestu svého vývoje, z vlastní vůle se rozhodly pro svou příslušnost do tábora socialistických zemí. V dnešním rozděleném světě nejenže nemáme žádné důvody měnit tuto naši základní internacionální orientaci, ale naopak vidíme záruku rozvoje našich národů i našeho státu v posílení soudružských a bratrských vztahů se Sovětským svazem a ostatními státy socialistického tábora. Nedorozumění, která z té či oné příčiny vznikla mezi našimi stranami a zeměmi v posledních měsících, pokládáme za nezbytné překonat a obnovit tradiční dobré vztahy mezi naším státem a Sovětským svazem i ostatními socialistickými zeměmi. Necht' jsou jakkoliv dotčeny myšlenky a city našich lidí z posledního období, vedení naší strany i našeho státu pokládá takovéto řešení a takovouto perspektivu za jediné reálnou a jediné prospěšnou našim národům i našemu státu a bude konsekventně v tomto smyslu plnit své internacionální povinnosti i vést naši vnitřní a zahraniční politiku. Povinností stranického a státního vedení dnes je vyvést naše národy z krizové situace, do níž jsme se dostali, a ukázat miliónům našich pracujících pevný cíl a světlou perspektivu života našich národů. Všechno ostatní by bylo politickou neodpovědností nebo dobrodružstvím, na které by naše národy dříve nebo později těžce doplatily. Víme, že část lidí nás v této chvíli ještě nepochopí, ale tak to bývá vždy v krizových a těžkých obdobích.

Konsolidace našeho národního, státního i politického života v posledních dvou měsících od vzrušených srpnových dnů přes všechny těžkosti postupuje krok za krokem. I zákon o federativním uspořádání našeho státu a postavení našich národností je dalším významným konsolidačním faktorem. Při vzpomínce na padesát let existence československého státu, při bilancování našich úspěchů i neúspěchů vidíme dnes postavení našeho státu v Evropě a ve světě zabezpečené, vidíme reálné podmínky pro vnitřní rozvoj našich národů a našeho obyvatelstva, vidíme též dostatečně velký prostor pro naše vlastní řešení našich vnitřních československých problémů. Na prahu další padesátky našeho státu jsme v situaci, kdy můžeme seriózně rozpracovávat program našeho dalšího rozvoje v oblasti ekonomiky, životní úrovně, v rozvoji naší vědy, kultury i rozvoje bratrských vztahů mezi našimi národy a národnostmi. Jsme hluboce přesvědčeni o tom, že se naše národy a naši lidé mohou s optimismem dívat do budoucnosti bez obav o svou národní a sociální svobodu.

Jsme hluboce přesvědčeni o tom, že dorůstající mladá generace bude mít široký prostor k dotváření a přetváření naší československé socialistické společnosti v souladu s dnešní úrovní tendencí ve vyspělých industriálních státech i v souladu s našimi představami o rozvoji socialistické demokracie uvnitř naší společnosti. Chápeme svobodu i demokracii v jejích třídních, vnitrostátních i internacionálních kontextech. Padesátileté dějiny našeho státu nám k tomu dávají dostatek zkušeností a důkazů. Nepřipustíme návrat k byrokratickému oklešťování svobody a práv našich národů i našich občanů. Budeme však politicky zápasit s iluzemi, utopiemi i abstraktně liberalistickými koncepcemi o těchto otázkách, které jsou odtrženy od reálné skutečnosti, a proto škodlivé. Budeme nadále rozvíjet základní myšlenku marxismu-leninismu o rozvoji socialistické společnosti v našich vlastních československých podmínkách. Hledat své vlastní řešení pro dynamičnost našeho hospodářství a rozkvět naší kultury i realizace humanitních myšlenek socialistické demokracie. Budeme se přitom učit ze svých vlastních zkušeností i ze zkušeností jiných, zejména socialistických zemí. Chceme však přitom zůstat věrni všem základním principům vědeckého socialismu a svým internacionálním povinnostem vůči socialistickým a progresivním silám ve světě.

Jasný a pevný kurs vedení naší strany a našeho státu — o který usilujeme — dostane nás z mnohých zmatků dnešní doby i z naší dnešní situace. Při 50. výročí založení našeho státu přebíráme závazek v nových podmínkách rozvíjet československý stát, jeho hospodářskou základnu, zlepšovat život miliónů našich lidí, rozšiřovat prostor pro bohatší a svobodnější život všech jeho obyvatel. A kolem těchto myšlenek sjednocovat všechny poctivé Čechy a Slováky i příslušníky všech ostatních národností.

Jsme hluboce povděční všem, kdož se v uplynulých padesáti letech zasloužili o rozkvět československého státu, o probojování národní svobody českého a slovenského národa, o probojování sociální svobody miliónů našich dělníků, rolníků a inteligence, o soulad tohoto národního a sociálního prvku při výstavbě socialismu v Československu. Chceme, aby milióny našich lidí mohly být právem hrdy na svou vlast, na její vyspělost, na její tradice, na její kulturu, na její socialistické zřízení, aby přínos našich národů, přínos našeho státu evropské a světové civilizaci byl stále větší a pozitivnější.

Pozdravujeme při této příležitosti milióny našich dělníků, rolníků a inteligence, kteří po dlouhá léta všestranně přispívali svou poctivou prací k rozkvětu našeho státu. Pozdravujeme všechny, kdož dnes konstruktivní prací přispívají k normalizaci poměrů u nás a k dalšímu rozkvětu života našich národů.

Ať žije a vzkvétá Československá socialistická republika!